

מה נשתנה?

The Mishnah's Fifth Question!

27.3.22

Introduction:

The Mishnah's Plain Sense

- Does the Talmud interpret the Mishnah accurately?
- Why does the Talmud deviate from the Mishnah's plain sense?
- Can one suggest an alternative meaning to the Mishnah?
- What should be the status of laws that are based upon misinterpretations of the Mishnah?

Introduction: The Mishnah's Plain Sense

ר' שלמה יהודה הכהן
רפפורט (שי"ר)

The Origins of the Seder Night:

The Origins of the Seder Night: The Mishnah

הל יד ערב פסחים סמון
למנחה לא לאכל ארס עד שתחשך
אפילו עת שובי שנה לא יאכל עד
שקם לא יפחתו לו מארבעה כוסות
שליש אפילו מן התמחוי ב מוג

The Origins of the Seder Night: The Talmud

א. הַסֶּבֶּה בליל הסדר

A. Reclining on Seder Night

Reclining in the Mishnah / ההסבה במשנה

1. משנה פסחים י, א

עֲרֵבֵי פְסָחִים, סָמוּךְ לַמִּנְחָה, לֹא יֹאכַל אָדָם עַד שֶׁתַּחֲשֹׁךְ. וְאִפְלוּ
עָנִי שֶׁבְיִשְׂרָאֵל לֹא יֹאכַל עַד שֶׁיִּסַּב. וְלֹא יִפְחֲתוּ לוֹ מֵאַרְבָּעָה כּוֹסוֹת
שֶׁל יַיִן...

On the eve of Passover, adjacent to minḥa time, a person may not eat until dark. Even the poorest of Jews should not eat the meal on Passover night until he *reclines*. And not give a poor person less than four cups of wine for the Festival meal of Passover night.

Reclining in the Talmud / הסָבָה בתלמוד

2. תלמוד ירושלמי מסכת פסחים פרק י הלכה א

אמר רבי לוי: ולפי שדרך עבדים להיות אוכלין מעומד, וכאן להיות אוכלין מסובין, להודיע שיצאו מעבדות לחירות.

Rabbi Levi said: And since it is the way of slaves to eat while standing, but here they are to eat while reclining, to demonstrate that they went from slavery to freedom.

Reclining in the Midrash / הִסְבָּה בַּמִּדְרָשׁ

3. מדרש שמות רבה, פרשה כ

דבר אחר: "ויסב אלהים את העם" - מכאן אמרו רבותינו: אפילו עני שבישראל לא יאכל עד שיסב. שכך עשה להם הקב"ה שנאמר "ויסב אלהים".

Another explanation. "So God led the people around": From here our Rabbis said that even the poorest in Israel should not eat until he reclines (yasev), because this is what the Holy One did for them 'So God led the people around (vayasev).'

1450

Reclining in Halakha / הסָבָה בהלכה

4. שולחן ערוך, אורח חיים, סימן תעב

כל מי שצריך הסיבה, אם אכל או שתה בלא הסיבה לא יצא, וצריך לחזור לאכול ולשתות בהסיבה.

everyone who is required to recline and ate or drank without reclining, must eat and/or drink a second time while reclining...

14th Century

Reclining in Halakha / הסָבָה בהלכה

5. רמ"א, שם

ויש אומרים דבזמן הזה דאין
דרך להסב... שבדיעבד יצא
בלא הסיבה.

There are authorities who rule that in the present era... after the fact, one is considered to have fulfilled his obligation although he did not recline.

חובת הַסְבָּה ? *Is reclining an obligation ?*

6. משנה מסכת ברכות פרק ו

היו יושבין לאכול - כל אחד ואחד מברך לעצמו, הסיבו - אחד מברך לכולן.

If people sit down to eat, each one says the Blessing for himself. If they are dining together, one says the Blessing for them all.

7. תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף כג עמוד א

כך היו נקיי הדעת שבירושלים עושין... לא היו נכנסין בסעודה אלא אם כן יודעין מי מסב עמהן.

It has been taught likewise: The fair minded of the people in Jerusalem... would not sit at table without knowing their fellow diners.

8. משנה פסחים י, ד

מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות?

1. שבכל הלילות אנו אוכלין חמץ ומצה, הלילה הזה כּלו מצה.

2. שבכל הלילות אנו אוכלין שאר ירקות, הלילה הזה מרור.

3. שבכל הלילות אנו אוכלין בשר צלי, שלוק, ומבשל, הלילה הזה כּלו צלי.

4. שבכל הלילות אנו מטבילין פעם אחת, הלילה הזה שתי פעמים.

9. נוסח ההגדה

מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות?

1. שבכל הלילות אנו אוכלין חמץ ומצה, הלילה הזה כּלו מצה:

2. שבכל הלילות אנו אוכלין שאר ירקות, הלילה הזה מרור:

3. שבכל הלילות אין אנו מטבילין פעם אחת, הלילה הזה שתי פעמים:

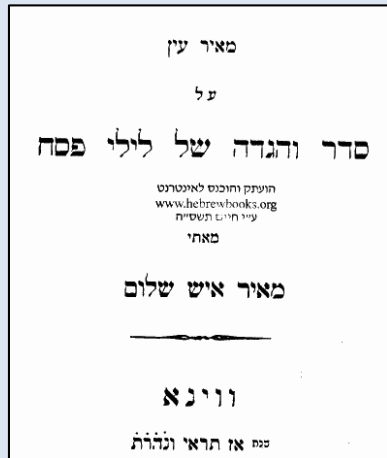
4. שבכל הלילות אנו אוכלין בין יושבין ובין מסבין, הלילה הזה כּלנו מסבין:

10. הגדה של פסח עם פירוש הגר"א

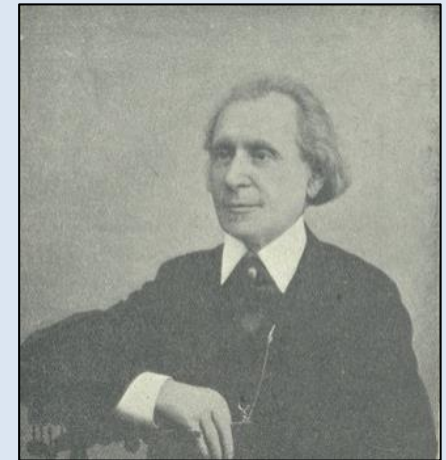
ואמר: "הלילה הזה כולנו מסובין" שלא הוזכר במשנה קושיא זו... ו"מסובין" לא נחשב להם בשינוי כי תמיד היו יושבין מסובין שכן היה דרכם...

And it says: "On this night we all *recline*", a question not mentioned in the Mishnah... they did not consider reclining unusual, because their habit was always to sit reclining.

11. מאיר איש שלום
1831—1908,
מאיר עין על סדר
והגדה של לילי פסח

ויראה שזדורס של האמוראים כבר התחיל זה המנהג להצטל ולא כהגו ללכול צהקיזה על המטה חלל יחידי גדולי העם, וע"כ פירשו המשנה שהקיזה היא מלכה מיוחדת ללילי פסח, וקצוים האמוראים לללח ידי הוצה. ונרקין צירושלמי דע"פ ר'

And it would seem that by the generation of the *Amora'im* this practice had begun to dissipate... They therefore interpreted the *Mishna* to mean that reclining is a requirement specifically for the nights of Passover, and the *Amora'im* established it as the way to fulfill the obligation.

ב. אי-הסדר של ליל הסדר

Lack of order in the Seder Night

הסדר על פי המשנה

The Seder according to the Mishnah

1. משניות מסכת פסחים פרק י

(ב) מזגו לו כוס ראשון...

(ג) הביאו לפניו מטבל בחזרת... הביאו לפניו מצה וחזרת וחרוסת ושני תבשילין... ובמקדש היו מביאים לפניו גופו של פסח.

(ד) מזגו לו כוס שני, וכאן הבן שואל אביו ואם אין דעת בבן אביו מלמדו: מה נשתנה הלילה הזה...

(ה) ... לפיכך אנחנו חייבין להודות להלל לשבח לפאר לרומם... ונאמר לפניו הללויה.

(ו) עד היכן הוא אומר? בית שמאי אומרים עד "אם הבנים שמחה", ובית הלל אומרים: עד "חלמיש למעינו מיס", וחותם בגאולה...

(ז) מזגו לו כוס שלישי מברך על מזונו, רביעי גומר עליו את ההלל...

הסדר על פי המשנה

The Seder according to the Mishnah

(2) They poured for him the **first cup**...

(3) They then set before him, he dips the **lettuce** ... They set before him **matzah, lettuce, haroset, and two dishes**... And in the Temple they would set before him the body of the **Pesah** sacrifice.

(4) They poured for him **second cup**, and here the son asks his father.

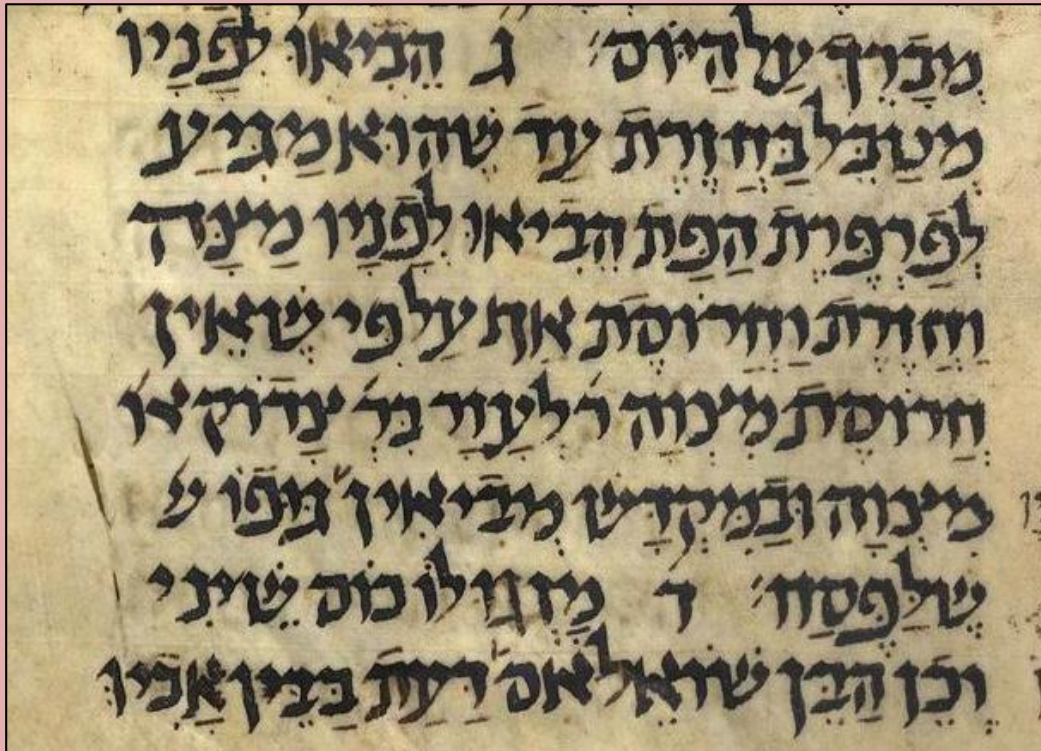
(5) Therefore, we are obligated to thank...

(6) Until where does he recite?

(7) After they poured for him the **third cup**, he blesses over his food. The **fourth [cup of wine]**, he completes over it the Hallel...

הסדר על פי המשנה

The Seder according to the Mishnah

1. קידוש
2. כרפס, מצה, מרור, פסח
3. מגיד + חצי הלל
4. ברכת המזון
5. חצי הלל

מבנה הסדר בהגדה

The order of the Seder in the haggadah

1. קידוש

2. רחיצה + כרפס

3. יחץ

4. מגיד + חצי הלל

5. רחיצה, מצה, מרור,

שולחן עורד

6. ברכת המזון

7. חצי הלל

בעקבות שינוי הסדר של ליל הסדר

Following the change in the order of the Seder

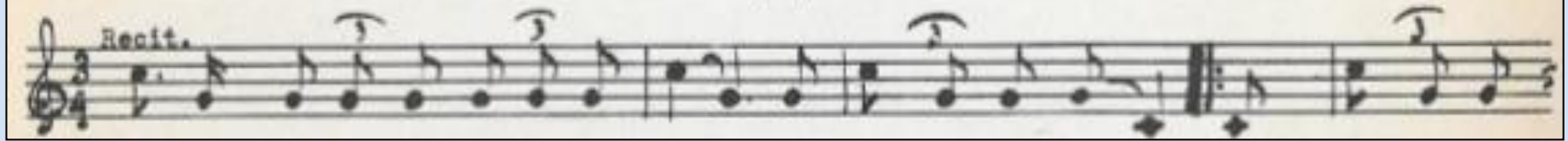
I. שלש מצות

3 Matzot

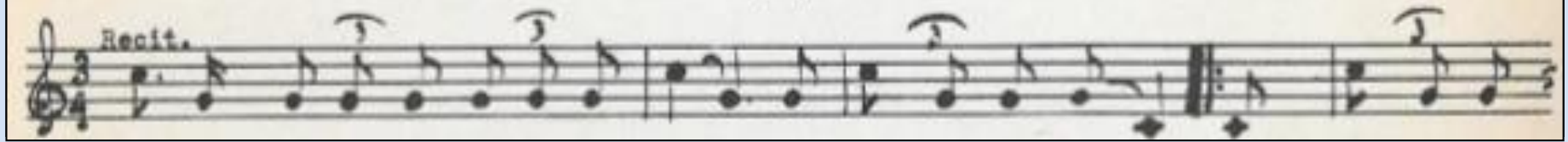
II. "וכאן הבן שואל אביו"?
and here the son asks his father?

משנה פסחים פרק י, משנה ד

מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות? שבכל הלילות
 אנו אוכלין חמץ ומצה הלילה הזה כולו מצה? שבכל
 הלילות אנו אוכלין שאר ירקות, הלילה הזה מרור?
 שבכל הלילות אנו אוכלין בשר עלי שלוק ומבושל,
 הלילה הזה כולו עלי? שבכל הלילות אנו מטבילין פעם
 אחת, הלילה הזה שתי פעמים?

III. עקירת השולחן Removing the Table

1. תלמוד בבלי מסכת פסחים דף קטו עמוד ב

... אין עוקרין את השלחן אלא לפני מי שאומר הגדה... למה עוקרין את השולחן? אמרי דבי רבי ינאי: כדי שיכירו תינוקות וישאלו.

... one shall remove the table only from before the one reciting the Haggadah... Why does one remove the table? The school of Rabbi Yanai say: So that the children will notice that something is unusual, and they will ask...

2. טור אורח חיים סימן תעג

ומביאין לפניו קערה... ויגביה הקערה... ואז יצוה להסירה מעל השולחן כאילו כבר אכלו, כדי שישאל התינוק למה מסירין הפת ועדיין לא אכלנו והוא לנו במקום עקירת השולחן... ומחזיר הקערה שבה המצות כדי שתהא לפניו כשאומר ההגדה...

And they bring the plate before him... And he should lift the plate... And then he should order it removed from the table as if they had already eaten, so that the child will ask "why do we remove the bread when we have not yet eaten?" And this is for us in place of removing the table... And he then brings back the plate, for the *Mitzvot* are upon it, so that it be before him when he recites the *Haggadah*.

Why did the Order Change?

מכילתא דרבי ישמעאל בא

"והגדת לבנך" - שומע אני מראש חדש? תלמוד לומר: "ביום ההוא". אי "ביום ההוא", יכול מבעוד יום? תלמוד לומר: "בעבור זה", בשעה שיש מצה ומרור מונחים לפניך על שולחןך.

"And you shall tell it to your children" -- Does that mean any time from the beginning of the month? It therefore says "on that day." If "on that day," could it be during the daytime? It therefore says: "for the sake of this", at the time when *Matza* and *Marror* are on the table before you.

Afikoman / ג. אפיקומן

האפיקומן במשנה

The *Afikoman* in the Mishnah

משנה פסחים י, ח

אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן.

One does not conclude after the Paschal lamb with an *afikoman*

האפיקומן בתלמוד

The *Afikoman* in the Talmud

תלמוד בבלי, מסכת פסחים, דף קיט עמוד ב

מַאי אֶפִיקוֹמָן? אָמַר רַב: שְׁלֵא יַעֲקֹרוּ מִחֲבוּרָה לְחֲבוּרָה.

What is the meaning of *afikoman*? **Rav said:** It means **that** a member of a group that ate the Paschal lamb together should **not leave** that **group to** join another **group**. One who joined one group for the Paschal lamb may not leave and take food with him. According to this interpretation, *afikoman* is derived from the phrase *afiku mani*, take out the vessels.

האפיקומן בתלמוד

The *Afikoman* in the Talmud

וּשְׁמוּאֵל אָמַר : כְּגוֹן אֲוֶרְדִילָאֵי לִי וְגוֹזְלֵיָא לְאַבָּא . וְרַב חֲנִינָא בְּרַ
שֵׁילָא וְרַבִּי יוֹחַנָן אָמְרוּ : כְּגוֹן תְּמָרִים קְלִיּוֹת וְאַגוּזִים .

And Shmuel said: It means that one may not eat dessert after the meal, **like mushrooms for me, and chicks for Abba,** Rav (It was customary for them to eat delicacies after the meal). **And Rav Hanina bar Sheila and Rabbi Yohanan say:** *Afikoman* refers to foods such as dates, roasted grains, and nuts, which are eaten during the meal.

מקורו היווני של האפיקומן

The Greek Origin of the *Afikoman*

ר' בנימין מוספא, מוסף הערוך
(1655):

אפיקומן... פירשו בו נוטריקון:
"אפיקו מיני מזונות". ותמיה
אני: איך לא ידעו שהוא לשון
יוון ממש, אפיקומוס נקרא
סעודה גדולה, ומה שאוכלין
אחר הסעודה נקרא אפיקומן...
And I wonder: How did
they not know it is of Greek
origin...?

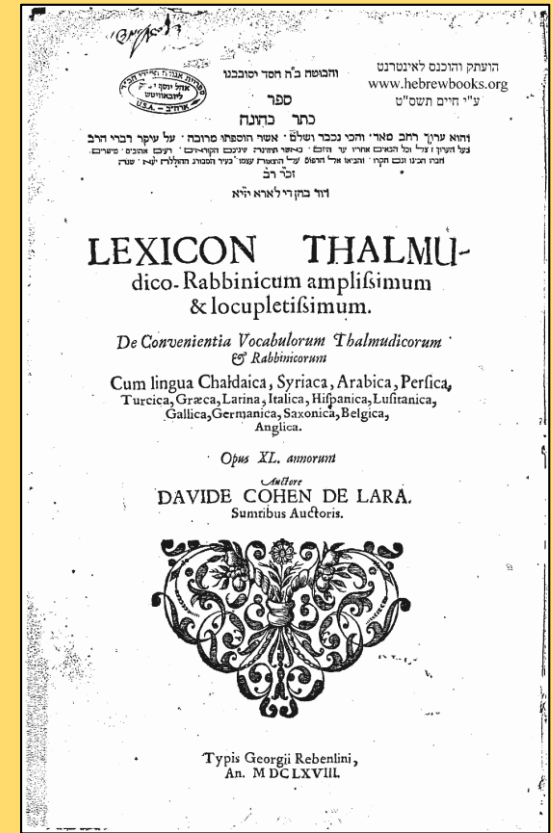
מקורו היווני של האפיקומן

The Greek Origin of the *Afikoman*

ר' דוד הכהן די לארה, ספר כתר
כהונה (1668)

גם בפירוש המילה הזו נתחבטו הרבה
כי לא ידעו מה הוא... ואולם עניינה
בלשון יווני סעודה גדולה...

Many were puzzled with regard
to this word, since they did not
know what it is... but its
meaning in Greek is a great
feast...

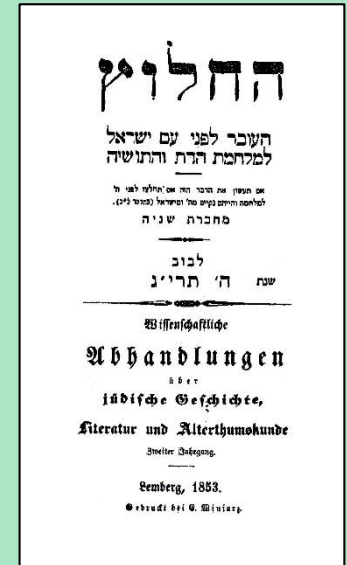
מקורו היווני של האפיקומן

The Greek Origin of the Afikoman

יהושע השל שור, החלוץ, תרי"ג

אמרתי לדרוש בחג הפסח שאני עומד בו כעת מענייני החג, בביאור מלת אפיקומן, שהיה כבר נעלם מהאמוראים הראשונים... ואומר: תיקו! לשנה הבאה בירושלים, ונזכה להתראות פנים את בעל ההגדה, ונשאלה את פיו...

I thought to speak about matters of Passover, which I am currently celebrating, and to address the word *Afikoman*, whose meaning was unknown to the Amoraim... And I am left with no decision. Perhaps we will be next year in Jerusalem, and meet the author of the Haggadah, and ask him in person...

מה נשתנה?

The Mishnah's Fifth Question!

27.3.22